

עולם לתרופה

מפרד"ס התורה ומשדה החסידות

בס"ד, עש"ב פרשת בהעלותך (אבות ב)

י"ז סיון תשפ"ה - שנה ל' גליון א'תעב

הדלגה	מוע"ש	ר"ת
23:15	23:13	21:40
22:43	22:35	21:04
22:31	22:31	20:57
23:04	23:04	21:24
22:09	22:01	20:41
23:23	23:23	21:45
22:37	22:26	21:06
23:08	23:02	21:37
22:49	22:48	21:18

בסיוע קרן יקר למרדכי לע"נ הרה"ח ר' מרדכי ב"ר מאיר אריה ז"ל רי"ז זוג' מרת רחל פרומט ע"ה בת הגה"ח ר' אברהם צבי רומעלט זצ"ל

מעשה רב

קול דממה דקה

לחתעמץ בשתיקה. התעקש החידושי הר"ם: "הרי אני הוא העילוי מווארשא (כך כונה בין תלמידי קאצק) ואני דורש מכם שתאמרו 'תורה'!".
 "איך וועל זאגן?" פתח לפתע הרבי השתקן את פיו, וכולם היטו בהתרששות את אוזניהם.

אותיות מחכימות

בסעודת את הגדול (ת, ט, ז). ובכ"ז: על שם סהלבט עולה. עתה להלכות על סהלבט עולה מאלה. כי יס' ג' דרכים בלדקים: אחד - עשור את ה' במעשה, שהמזל הוא מוסף והולך בדרכי ה' בחלוקה ופולחן ומעשיו, וכל מי שרואה את מעשיו יקח ממנו לעבוד את ה' ג' וסגן - עשור את ה' בדבור, וע"י שמועטים ממנו זרע וקראל דברי אלקים חיים בקדושה וטהרה, דברים היוצאים מן הלב, מטיבים מעשים ועושים תשובה והסליחי - יס' דלוק עשור את ה' במחשבה, שאם דלוק וקסר במחשבות בדרכות נפלא כי"ב עד סכל מי שרואה את פניו כמלאך אלקים נבחר נראה מלא, ללא אלקים שכל פניו, בראיה בעלמא זכא לנפשו גדולה וליחלם ולחלפה, וימרגש ז' גדולה מכל המלכות. וזו: "בסעודת את הגדול" - נמנה ישראל לך להלכות על סהלבט כספי אף סהלבט ה' עולה מאלה. כל שם מעשה ויחול, רק ע"י מה יצא לאורו הקדושה יבער כל בדבר לקל חי, וזו: "שבו של אסון של סנה" - של אסון לך לך לך לשם פעולה, לשם השמחה, רק במה שהיו מסתכלים בלורו הקדושה בדרכות קדושה עליונה, היה מדליק ומטיב נמנה וקראל, וזכא היה עושה בקדושה כהלבט אף, וכל מי שזכא להשיג ולחלפה פני אלקים יסוד עולם כמלאך ה' נבחר, רבנו הקדוש מווארשא, ויכל להשיג שם מלאכות כאלה, לכל יולד לשם השמחה לשם פעולה ומי שהיה רואה ומסתכל בלורו הקדושה בללא אלקים שכל פניו, כמלאך אלקים נבחר, היה לבו ללב בקדושה לה...

תפארת שמואל, אלכסנדר

וכה אמר: "הכמיון ז"ל אמרו (קידושין נז): שמעון העמסוני היה דורש כל 'אתין' שבתורה, כיון שהגיע ל'את ה' אלקיך תירא' - פירש. כי משבא ליד מורא מהבורא יתברך, פירש, פסק מלדבר! אם יראים מהקב"ה לא מדברים!" - - -

אפשר היה לנסר את הדממה שנפלה במקום, הצדיקים כולם שתקו בתדהמה, גם פניו של היחידושי הר"ם חוררו כסיד, הוא נשאר שם על עומדו הביטו בהערצה עמוקה על הצדיק הפלאי שסיים את דיבורו והתיישב כהורה על כיסאו.

הרה"ג ר' משה רייטמאן שליט"א
 עפ"י: בסתר רעם, 'מגדל עוז'

פלאות עדותיך

למה לא מלו ישראל בימי ההסגר של מרים - כשנתעכבו בדרך/ ימי ההסגר של מרים החלו בכ"ב סיון ונגמרו בכ"ט סיון (לשיטת הגמרא)

ותסגר מרים מתוך למחנה שבעת ימים והעם לא נסע עד האסף מרים (יב, טו). בגמרא (יבמות טא): מבואר הטעם למה לא מלו בני ישראל במדבר את בניהם, "אביעית אימא משום חולשא דאורחא, ואיבעית אימא משום דלא נשיב להו רוח צפונית, דתניא, כל אותן ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא נשבה להם רוח צפונית".

בביאור הטעם הראשון, כתב הריטב"א (יבמות שם): "חולשא דאורחא, פירוש, שהדרך סכנה היא למהול, וכיון ד'על פי ה' יחנו ועל פי ה' יסעו' (לעיל ט, כ) לא היו יכולים למלו על מנת להתעכב עד שיתרפא" [ושרי לא ידעו כמה זמן ישוה במקום, ואם יספיק הזמן שיתרפא מן המלה, וכמפורש בפסוקים (לעיל שם) שהיו מסעות ששהו שם רק יום או יומיים].

בסוף ספר 'מוצא מאש השלם' (ירושלים תשכ"ו) הועתק מכתבי הגאון רבי נפתלי סופר זצ"ל (בעמח"ס 'מטה נפתלי') מאשר רשם לעצמו עת למד אצל רבו הגדול מרנא החתם סופר זי"ע, ובתחילת דבריו הביא בשם רבו את טעם הנ"ל למה לא מלו בני' במדבר, וממשיך שם: "ונאשר פירש רבינו הקדוש זה להתלמידים היה שם תלמיד רך בשנים, ושמו היה מרדכי ברוחא, והשיב לרבינו ז"ל: אם כן למה לא מלו בתוך זמן הסגרה של מרים. ומרן ז"ל לא ידע להשיב לו. ואני אמרתי לרבינו ז"ל: הלא מבואר בשו"ע א"ח סימן של"א במגן אברהם סק"ט בשם רמב"ם, גם ביום ד' אסור למלו מילה שלא בזמנה, ושם (במדבר) היה מילה שלא בזמנה, אולי היה תחילת הסגר ג' ימים קודם שבת ולא היו יכולים למלו. מיד השיב לי מרן לפני כל התלמידים, 'אמת כך היה', ועשה חשבון מיד, ושמו ואמר: אני אכתוב בפנקס תורה שלי בשמך".

והגם שלא כתב לנו החשבון של החתם סופר מרים החל ביום רביעי, דברי תורה עשירים במקום אחר, וכבר כתב החת"ס (עמי א"ה ע"ה עד שלח) לגבי שילוח המרגלים שבמבואר בגמרא (תענית טז): שהיה בכ"ט סיון, וז"ל: "אותו שנה היה ראש חודש ניסן ביום א', כברייתא דעשר עשרות (עי' שבת פז), ועל פי חשבון אחד מלא ואחד חסר, היה כ"ט סיון [ביום] רביעי בשבת", וכו'. ובגמרא (תענית שם) מבואר שהסגר מרים נתיים ביום כ"ט סיון, ואם כן התחיל ביום כ"ב סיון, שהיה גם כן ביום רביעי".

ואמנם כל זה לפי' הגמרא שהסגר נתיים בכ"ט סיון, אבל לדעת הסדר עולם (פרק ה) היה ביום כ"ח סיון, דאיתא התם שנסעו מארצות והגיעו למדבר פארן בכ"ח סיון, ולפי זה החל ההסגר כ"א סיון, ביום שלישי. [ובספר 'אור יקות' (אלקוואו תקט"ז, סוף מצוה) הובא: "... גיטי החריף הגדול החסיד מוה"ר נפתלי הירץ ז"ל הוכיח בראיות ברורות וכוונות, שמרים נצטרע ביום ג' למי השבוע" (ואינו מביא שם הראיות, וע"ש מה שמישיב בוה). ויתכן בדעתו שמרים נצטרעה ביום שני, וההסגר החל למחרת ביום שלישי, וכפי העולה לדעת הסדר עולם הנ"ל].

1. כנראה אמרו החת"ס בשם הריטב"א, או כיוון לזה מדפוסיה.
2. יש לציין כי בשו"ת יחזקאל סופר (ח"ב י"ד סי' רכז) מציע שהוא פותח תשובתו בתארים מופלגים בזה הלשון: "ה' שפוט שלום ליד נפשי הרב המה"ג המפורסם כערגתו הבשם צדיק ונשגב בקשית מה' מרדכי י' ברוח ה' עליו ייח", אבל בע"כ צדיק מרן דתרי' מרדכי ברוחא הו', כי תשובה זו נכתבה ביום ב' א', ד"ה שבת תקע"ב לפ"ק, ובה' הירון 'אודות בנו הרב המופלא יי', ואמנם בימול מאשי לא צוין באיזו שנה נכתב הכתי' הלו, אבל הלא רבי נפתלי סופר היה תלמיד של החת"ס ובה הכתי', וא"כ היה בשנותיו האחרונות, וכי"פ א' אפשר למד דמיר' מאותו גאון, ומביא שוהיה תלמיד רך בשנים, וכאן מיר' מרב נכבד וחשוב ששאל אודות בנו ואמנם שוב מאתו אריכות דברים בזה בספר 'מנהגי חתם סופר, הליכותיו ופסקיו' (בסופו, בקונטרס 'דברים אחרים', מהדור אדר תש"פ, ממנו תפס ואילץ), ע"ש ותמצא נחת (הערות הגי' בנימין בערקאוויטש שליט"א).
3. המשך דברי: "ובליל שביעי אחר תפילת מעריב ה' זכר להגיד לפני תלמידי חכמים אשר מתפללים בביהמ"ד חידות אשר חידש בפרשה, והיה שם גם אבי הצדיק, ואמר רבינו הקדוש לפניהם אשר הייתי מיישב בדברי, ורק אחד אמר לי, שראה כי בחור אחד היה מעתיק ד"ת מכתבי מרן ז"ל, והיה זה נכתב ג"כ בפנקס צו"ק".
4. ראה מה שהארכנו בזה בסי' בגליון תתקס"ה (פר' שלח תשע"ה).
5. וכן הובא בסדר החזרות' (ב"א תמט) דראש חודש סיון באותה שנה היה ביום רביעי.

זכיו הרבים לזכות ולעילוי נשמת האי גברא רבה ויקריא מקברניטי היהדות החרדית בארה"ק איש אמונים של גדולי ומואורי הדור אשר לחם בעוז ותעצומות למען קדשי ישראל הוא ניהו שלוחא דרחמנא הרה"ג בש"ק רבי אברהם יוסף בהרה"ג רבי פינחס שפירא זצ"ל חדב"נ בעל ה'חשב סופר' גאב"ד פרשבורג זיע"א נלב"ע ביום כ"ג סיון תש"ס לפ"ק תהא נשמתו בצורה חיים תתם על ידי משפחת שפירא, ה' עליהם יחי

בעלז' צדיקים רבה תפארת

בעידנא דחדוותא בגו צדיקא, בתוך קהלא קדישא שפון ירחשו ברכאן דנפישין אל מול פני המנוחה הטהורה, רבא דעמיה ומדברנא דאומתיה, קדוש ישראל ותפארתו כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א מבבלזא ולבנו פע"ח פאר מקדושים כש"ת הרה"צ רבי אהרן מרדכי שליט"א לרגל השמחה השרויה במעון הקדוש שמחת נישואי הנכדה הצנוה"ח תחי' עב"ג החתן החריף הרב אלימלך פענסטער שליט"א בן הרה"ג ר' אהרן שליט"א - ר"מ בישיבה דחסידי בעלזא בני ברק ואילין מיליא יהון לרקיעא, שירוה כ"ק מרן רבינו שליט"א רוב נחת ותענוג מתוך בריות גופא ונהורה מעליא לאורך ימים ושנים טובים, ומשמחת בית צדיקים זו יושפע שפע ברכות ושובע שמחות לכל בית ישראל. אכ"י"י המעתיירים בתוך מקהלות רבבות בית ישראל
 אברהם צבי חיים בן אהרן פרידמאן (ניו יורק)
 יצחק צאנז בן משה (קאצק)
 יצחק בן משה (פרידמאן)

אמרות טהורות

שלא שינה - שלא נתיישן

אצלו רק תמיד בהתחדשות

ויעש כן אהרן אל מול פני המנוחה וגו' (ג, ו). וברשי' ז"ל: "להגיד שבהו של אהרן שלא שינה".
יש לפרש, כי עשה מעשה המנוחה כל ימי חייו בכוננה ורצון אחד. כי דרך כל אדם, שבהתחלה מתעורר לטוב, אח"כ נשכח ממנו, וצריך לחפש התעוררות באופן אחר תמיד. והאמת כי ההתפעלות הראשון הוא המוכרח.
לזאת נאמר על אהרן 'שלא שינה' וממילא בא לו תמיד השגות חדשות, כמו שדרשו (ברכות מ:). "אם שמוע בינך תשמע בחדש".
שפת אמת (תרל"ה)

"ויהי אנשים אשר היו טמאים" - ככל שנתעלו נתמעט ערכם בעיניהם, ומשה רבינו התפאר בהם לפני הש"ת

ויהי אנשים אשר היו טמאים וגו'. ויאמרו האנשים וגו' למח נגדו וגו'. ויאמרו אליהם משה עמדו ואשמעו מה יצוה ה' לכם (פ, ו-ח).
נראה שנכתב בתורה כאן מעלת אותן האנשים הצדיקים קדושי עליון, נושאי אורנו של יוסף היו (פסוק כה), ואך הגיעו למעלה ההוא לומר דברים קדושים כאלו, וכן כמנוח על ידן פרשה בתורה, והוא, כי דרך הצדיק ככל מה שמוסף והולך בקדושה הוא מוכן יותר בחינת אלקות ודומה לו שלא התחיל עדיין בעבודת הבורא. ואותן אנשים שזכו לשאת אורנו של יוסף הצדיק באו למדרגה גדולה עד מאוד, והיו נגד פניהם חשוכים כטמאים. והו' שאמרו: 'אנחנו טמאים כו' למח נגדו', פירוש, בכל פעם כשאנחנו מוכסים עבודה אנהנו נגדעים בעינינו, כי ידענו בירור שלא התחלנו בעבודה לפי רוממותנו.
וזה שאמר משה להם: 'עמדו ואשמעו' כו', פירוש, הוטב בעיניו מאד דבריהם ואמר: אלך ואתפאר בדבורים לפני הבורא ברוך הוא לאמר היה עם כזה, [ככל] שיותר שוקדים אותו מקטנים עצמם עד מאוד, 'ואשמעו' מה שיאמר הוא ברוך הוא לדברים הללו.

אמירה נעימה

ויאמרו אליהם משה עמדו ואשמעו מה יצוה ה' לכם (פ, ח). כתב האבן עזרא לפרש: "עמדו. פתח אהל מועד". ויש להבין כוונתו.
ו"ל, כי "דע, דבכל דברות, שנדבר היה מאוהל מועד, יצבא משה אל אוהל מועד לדבר אתו" (לעיל ג, פס), וכל היום היה יושב במחנה לזיה סמוך למשכן, כמו שנאמר (לעיל ג, לה) 'וזהונוס לפני המשכן מורחה משה', לכן בכל מקום לא היה חושש אם השואלים מאתו ולכו לפני הקלעים, מקום עזרת ישראל. אבל כאן שהיו טמאים או טבולי יום, והיה חושש שמא ילכו אחריהם לפני מן הקלעים, ויהיו חייבים, לכן אמר 'עמדו' אצל הקלעים, ואני אכנס לפנים למשכן לשאול דבר ה'. ולזה כיוון הראב"ע שכתב: 'עמדו - פתח אהל מועד'.

ויאמרו משה לחובב וגו' נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אלהינו ואתו אתן לכם (י, כט). נראה לבאר, הדנה כתיב (דברים יא, יז) 'הארץ הטובה אשר ה' נתן לכם', משמע שהארץ נתנה לנו בתורת מתנה, ובהרבה מקומות משמע שירושה היא לנו מאבותינו (עי' ב"ב קפ"ה).

אמנם, שני מיני נחלות הנחילנו ה' בנחלת הארץ: האחד, הארץ כפשוטה; השני, טבעה, לה זכינו בתורת נחלת אבות, ירושה מאבותינו; השני, סגולתה הרוחנית, שיש בה דברים שאינם בדרך הטבע, כמו מועט מחזיק את המרובה, כענין שמצאנו שהחזיקה בה כרכים רבים (עי' גיטין נז), ושפירותיה היו ממהרים להתבשל, כי "ארץ חמדה נחלת צבי" כתיב (ירמ' ג, יט). כמשחול בכתובות ק"ב, נחלה זו לא הגיעה לנו מאבותינו, רק הקב"ה במחשבו הנחילנו כזאת בתורת מתנה. וזה הטוב שהובא ה' לנו, ולכן אמר לו (פסוק לב): "זהה הטוב ההוא אשר ייטיב ה' עמנו והטוב לנו", ופירש"י, שהו' דושה של ויהי, ת"ק אמה על ת"ק אמה, שהניחיהו מלחלקו ואמר: "מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלו, בין כך ובין כך תהיה לבני יתרו". ולכאורה, הרי נחלה זו מועטת היתה לזרע יתרו, שהמה אנשים רבים. אכן הטובה היתה, שקיבל נחלה ה' שניתנה לנו במתנה, שהיה מועט מחזיק את המרובה, ואם כן היה יכול ת"ק אמה לחזוק עם רב. והו'

והשיבו הש"ת ב"ה: 'איש איש כו' בדרך רחוקה כו' ועשה פסח - בחדש השני, על פירוש כחבנו למטה (עי'יש להלן ד"ה וידבר) על כפל 'איש' הנאמר בתורה, לרמוז על הצדיק הגדול שהוא איש למעלה ואיש למטה; 'כי יהיה טמא - או בדרך רחוקה, פירוש כנ"ל שיבא למדרגה גדולה שידמה בעצמו כטמא או כאדם שהוא בדרך רחוקה בעבודת הבורא (עי' זוה"ק בפרשתנו קנ"ב), 'ועשה פסח - בחדש השני, פסח נקרא על שם הקדושה הגדולה כידוע (עי"ש), פירוש, שיוסף בקדושה תמיד בהתחדשות שניות, כי כשיוקמן בעינו תיכף ומיד יבא להשגת מדרגות היותר גדולות ויחודש תמיד מעלה ומעלה עד אין סוף, והבין'.
נעם אלימלך

"ונושעתם מאויביכם" - על ידי התפלה והצניקה להנצל מן האויבים תזכו לישועה בכל הענינים

וכי תבואו מלחמה במצרים על הצר הצור אתכם והרעותם בחצוצרות ונזכרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאויביכם (ז, ט). לכאורה היה לו לומר 'ונצלתם מאויביכם' ויש לומר בהקדם מה שפירש כ"ק אבי ז"ל (מנחם מדי"ן) את הפסוק (תהלים ק"א, ה): "מן המצר קראתי י-ה ענני במרחב י-ה", ולכאורה היה צריך לומר: "ענני לצאת מן המצר", שעל כך קרא אל ה', מן המצר והמרחב הם שתי קצוות, אלא שהכתוב בא ללמדנו, שכאשר בני ישראל נתונים בצרה ח"ו וצווקים אל ה' להוציאם ממצוקותיהם, הם נענים לא רק על מה שצווק, אלא כיון שנפתחו להם שערי הישועה, הם נושעים בתפלתם בכל עניניהם, אף על פי שלא צווק על כך. והו': "מן המצר קראתי י-ה", פירוש, כאשר קראתי אל ה' להצילני מן המצר, מלבד מה ששערה בקשתי והצנינו מן המצר שהייתי נתון בו, גם "ענני במרחב י-ה", דהיינו שנושעתני בכל צרכי ובאתי למרחב.

ובזה יש לפרש הכוונה בפסוק: **"וכי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצור אתכם והרעותם בחצוצרות"**, דהיינו, שכאשר תהיו נתונים בצרה מאויביכם ח"ו ותצווק ותריעו אל ה', אזי: **"ונזכרתם לפני ה' אלקיכם"**, ומתוך כך: **"ונושעתם"** בכל הענינים שאתם צורכים, כתוצאה: **"מאויביכם"**, פירוש, על ידי אויביכם שהתפללתם להנצל מהם, תזכו לא רק להצלה, אלא גם לישועה בכל צרכיכם.

שואמר: "נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אלהינו ואתו אתן לכם" - לא הנחלה שירשנו מאבותינו, ואם כן "למה אתנו והטוב לנו".
תפארת יהונתן (ע"ע"ש)

ועתה נפשנו יבשה אין כל בלתי אל המן עניינו (י, א). איתא בגמרא (שבת קכ"ט) שמי שהקו דם, צריך לאכול סעודה באותו יום: "רב אמר בשר וטמא לא יאכלו יין. רב אמר בשר - נפשא חלף נפשא (נפש תחת נפש), וטמא לא יאכלו יין - סומקא חלף סומקא (-אדם תחת אדם)". ולפי זה, לכן אמרו ישראל **"ועתה נפשנו יבשה"**, היינו כשאנו מוצאים עצמנו שנפשנו יבשה מרוב מורח הדרך או מחמת דבר אחר, התקנה המועילה ביותר היא לאכול בשר ולשתות יין, כאמור, אכנס **"אין כל"**, כלומר אין לנו כל צרכי הסעודה הצריכים לנו, כיון שאין לנו בשר ויין. ואם תאמר, והלא אפשר למעוט כמן כל מיני טעם, והמן לבדו יספיק, לכך אמרו: הלא על היין לא יספיק, שהרי צריך להיות סומקא דוקא, והמן, אדרבא הוא לא יספיק (שמות ט, לא). והו': **"בלתי אל המן עניינו"**, וגם לא שייך בו נפשא חלף נפשא.

וירץ הנער ויגד למשה ויאמר אלדד ומידד מתנבאים במחנה (יא, כז). פירש"י: "שהיו מתנבאים משה מות ויהושע מכנים את ישראל לארץ". ולכאורה יפלא, היכן מרומז בפסוק שנתנבאו כן.

ונראה בהקדם הכתוב (שמות כ, י): "ותקרא את שמו משה ותאמר כי מן המים משיתיהו", וצריך להבין יתרו הלשון "מן המים", הלא כמה גופי תורה נאמרו ברמזיה, וגם כאן היה לו לקצר ולכתוב **"ממים"**, ולמה האריך הכתוב. אך נראה, כי בשעה שכתבה בת פרעה הוציאה את משה מן המים השיגה קצת רוח הקודש, וראתה שמשלה לא יכנס את ישראל לארץ, כי אם יהושע ויכנס. והנה בתבית **"ממים"** רמזה בנוסחיה: **"משה מ'ת יהושע מ'כנס"**. ולכן לא אמרה 'ממים', ברצונה לבטל הדבר, ואמרה **"מן המים"**, כדי להלך האותיות שלא ירמוזו על ענין זה.
וזה כוונת הכתוב כאמור: **"אלדד ומידד מתנבאים במחנה"**, צ"ל **"במחנה"**, כי אם יהושע ויכנס, והנה בתבית **"מן המים"**, ונשארו אותיות **"ממים"** לרמוז: **"מ'שה מ'ת יהושע מ'כנס"**. ולזה כיוון רש"י בצורת לשונו הקדוש.
יציצו משמון - במטה ספרים שמכאיו כן משמיה דהנה"ק ר"ש מאוסטראליז וי"ע (ציון י"ב כוונתו) **"כי יציצו תורה להר"ב מעמוריש וי"ע וצ"ל משמון"** (להרחיק ר"ל מאליקוב וי"ע)

יתרון דעת

שבת בצבאותיה (קל"ד)

הליכות בקודש, מנהגים והנהגות, עובדות וענינים מופלאים משבחות בצל קדשו של הרה"ק רבי ישכר בער מראדושיץ זי"ע (x) לרגל יומא דהילוליה של האי סבא קדישא שחל ביום שבת קודש ח"י סיון (תר"ג)

פעם אירע לו להרה"ק מראדושיץ זי"ע שבא ערב שבת קודש אחה"צ ועדיין לא היה דגים בביתו, אנשי ביתו כבר הסתחו דעתם מלהשיג דגים על שבת הזה, אבל מרן הסבא קדישא צוה לאנשי ביתו שיעמידו קדירה עם מים ותבלינים המתבשלים עם הדגים, וכן עשו כפקודת מרן. באותו ערב שבת קודש איסתייע מילתא שאצל הרה"ק רבי ישעי' זצ"ל בפשעבארז הביאו הדייגים דגים גדולים הנקראים "לאקס", וכאשר העמידו הדגים לבשל על הכיריים, נשמע קול צווחה ורעש גדול כקול מריבה, ונבהלו מאד אנשי ביתו מזה, ומקול הרעש הנורא בא גם כן הרבי ר' ישעי' זי"ע מחזירו לבית המבשלים לשמוע הנוראות הנפלאות, אז אמר לבניו ביתו כי דגים הללו שייכים לידידיו הרבי ר' בער מראדושיץ, ושלא תיפק הדגים הללו על ידי שליח מיוחד לראדושיץ, ובזאת השליח עם הדגים כבר היה מוכן הקדירה עם המים והתבלינים כפקודת הסבא קדישא זי"ע, ותיכף נתנו הדגים להקדירה לבשל, ונשתוממו כולם מהפליאה הזאת, ומרוחו קדשו על מרן ז"ל שהיה אז התחלת התנוצץ אורו בעולם.

נפלאות הסבא קדישא (עמ' פח)
אמר הרה"ק מענטשניץ זצ"ל ששמע מהרה"ק ר' מענדל פינטשוב ז"ל ששמע מרבו מרן הסבא קדישא מראדושיץ זי"ע, שצריך להקפיד לקנח הסכין שמחזיקין בו הצפרניים קודם נתינתו לאדם אחר, משום סכנה.

שם (עמ' קז)
דער ראדאשיצער זצ"ל האט זיך אנגעטוהן דעם ספאדיק מיט דער בעקישע (שהיה לובש האיצטלא דרבנן) בעת שריפת הצפרניים, מפני שאיתא בגמרא (נדה י, י) "חסיד - שרופם".
שם (עמ' קא)

דרכו של הרה"ק מראדושיץ זי"ע, היה לצוות להרבה אנשים שסבלו מכאבי שינים שיקבלו עליהם שלא לאכול בגינה בערב שבת, והועיל להם שלא אכלו עוד מכאבי שינים. שם (עמ' קט), ובהנה"ק שם כתב בה"ל: סיפור לי ישיש אחד מפה, שביום נעוריו היה לו כאב שינים ל"ע, ונסע עם אביו לראדושיץ, ואמר לו רבינו זי"ע אם יזהר העני שלא לאכול בגינה בערב שבת יסור ממנו הכאב, וכן היה, וחי עד צ"ה שנים ולא חש על שיניו)

בשבת לבש הרה"ק מראדושיץ זי"ע בגדי משי לבנים, כמנהג הראדו"ל.

אחר עריבת של שבת לא אמרו "ברכו" בבית מדרשו. בכל ליל שב"ק קודם קידוש הייתה דרכו לילך לטבול במקוה, מלבד הטבילה שטבל קודם כניסת השבת. וכן נהג ביו"ט. וכן קודם כל דבר מצוה כגון הדלקת נר חנוכה, קריאת המגילה, וסעודת פורים וכדומה.

הרה"ק רבי אליעזר מנישטאט זצ"ל (בן הרה"ק רבי צבי זצ"ל בן החוה מלובלין ז"ע) - תלמיד הסב"ק מראדושיץ זצ"ל, הייתה דרכו לכוון תנועתו בקידוש ליל שבת קודש מבש שכולו כמון רבו הקדוש מראדושיץ, ומי ששמע הקידוש ממנו מרחוק ולא ראה אותו, נדמה לו ששמע הקידוש מהרבי מראדושיץ בעצמו. פעם אחת בהיותו מראדושיץ קרא הסב"ק ואמר אליו: שמעתי עליכם שתעשו וכוונתו הקידוש שלא להיגנו ובהתנועות כמני, חפצתי ג"כ לשמוע הקידוש מכם. והשיב למרן: אם לא ירע לכ"ק אעשה. ואמר הסבא קדישא אליו: תוכל לעשות כאשר צויתי לך בלי שום חשש. וכן עשה וקידש על כוס יין וכוון התנועות עם הניגון של הקידוש, עד שבא למקום אחד אשר לא יכול בשום אופן לכוון תנועות רבו הקדוש, וגמר הקידוש. לאחר הקידוש שאל הסב"ק: למה לא כוונת הלאה בכל הקידוש, והשיב לו: לייצור במקום הזה של רלבי מסירות נפש, וזאת אינני מחויב.

על"י שיח

שיעור "שיריים" בכמה?

חרבני פנחס בליטו ז"ל ספר להרה"ק רבי יקותיאל ארי' קאמלהאר ז"ל שפעם אחת נתן בידו הרמיק משיטאוא שיריים. וכשראה שהוא מתבונן בהם ואינו נוטלם מיד לפיו, שאלו הרבי: **"מה לך מתבונן, האם מסופק אתה אם יש בהם שיעור כוית? האם בכזית מרור גם כן תדקדק כל כך?"** וכששמע רבי יקותיאל ארי' דברים אלו, נעה ואמר מיד שבכן תפרש המסורה: "אהרן ובניו יאכלוהו" (ויקרא ט, לא), "מאספיו יאכלוהו" (ישעי' ס, ט), וי"על מצות ומורורים יאכלוהו" (בפרשתנו, במדבר ט, יא). והיינו, כי כמו שיהיו ובניו יאכלוהו - את הקדשים, כדאיתא במדרש דשבת הוא שיאכלו שיריים של מלך, כן מאספיו - הנאספים אצל הצדיקים "יאכלוהו" - את השיריים. ואם ידקדקו האם יש בהם כוית, נאמר להם: מצות ומורורים יאכלוהו, הלא גם במרור אין אתם מדקדקים כל כך שיהיה בו שיעור כוית לכל הדעות...
הצופה לזיוו - תולדות חייו ופעלו של הגר"ר יקותיאל אריה קאמלהאר זצ"ל (מאת הרב יהושע מונדשיין, ירושלים תשמ"ז, עמ' 230)

יומא דנשמתא

הגה"ק רבי אפרים נבון זי"ע – בעל 'בית מושב' יומא דהילולא כ"ב סיון (תקמ"ד)

ידוע מאמר חז"ל (ב"מ פה) "אמר ר' יוחנן, כל שהוא תלמיד חכם ובנו תלמיד חכם ובן בנו תלמיד חכם שוב אין תורה פוסקת מזרוע לעולם, שנאמר (ישעי' נט, כא) 'ואני זאת בריתי וגוי לא ימוש מפך ומפי זרע וזרע אמר ה' מעתה ועד עולם', מאי יאמר ה', אמר הקב"ה אני ערב לך בדבר זה, מאי ימעתה ועד עולם, אמר ר' ירמיה מכאן ואילך תורה מחזרת על אכסניא שלה". זכה הגה"ק רבי אפרים נבון זי"ע – בעל ימחנה אפרים, והשאיר אחריו בית מלא אורה ותורה, הלא המה בנו הגה"ק רבי יהודה נבון זי"ע – בעל יקריית מלך רב, ונכדיו הגאון ה"ק: רבי אפרים נבון – בעל יצחק נבון – בעל ידן אמת, ורבי חיים רפאל נבון (נאבי הראשון לציון רבי יהודה המכונה מורתי נבון), זכ"ל, מפארי משפחת הנבונים שהאירו פני המזרח ועד המערב, ואשר עליהם המליצו חכמי הדורות את הפסוק: "בישפתי נבון תמצא חכמה" (משלי י, ג).

השלישי בחוט המשולש, בעל 'בית מושב', היה מגדולי רבני ירושלים בדורו, ועליו העיד בן אחיו הג"ר חיים יהודה נבון זצ"ל (בהקדמת ספרו של אביו ידן אמת, שאולניקי תקס"ט): "... ואחריו (אחרי אביו) קם כמוהו אוריין תליתא הרב המובהק ואח לבקר אפרים מנע ראשי עמך בפרי ירושלים שקלי וטרי הלכות דיניי ומורה גם הוא יורה בקונטרסיו 'בית מושב' לעיוני בדנינים".

מושב הנבונים:

רבינו אפרים נבון¹ (הנודע בספרי הפוסקים בשם "הרב בית מושב" או "מחר"ה נבון השני") נולד בעיר הבירה קושטאניא (קושטא), בשנת ת"צ², כבן הבכור לאביו רבי אריה יהודה נבון זי"ע, ונשא את שם זקנו הגדול בעל 'מחנה אפרים' זי"ע (כמ"ש בהקדמת ספרו 'בית מושב': "היו נבון לי אפרים" שם קטון משם גדול אבא אריכא אבי אבא זצוק"ל)³.

בשנת ת"פ, בהיותו כבן עשר עלה עם אביו הגדול להתיישב בעיה"ק ירושלים תובב"א, ובין חומותיה זכה לקבל תורת ארץ ישראל מפי גדולי וגדולי ארעא קדישא. בשנת תקי"א, בהיותו צורב בן כ"א, שב לעיר מולדתו קושטא בפעם הראשונה, כדי לטפל בהכנת והדפסת ספרו של אביו יקריית מלך רבי חלק א', בעזרת הגבירים בני משפחת השר ר' דוד זונאה מקושטא זצ"ל. בסוף הספר הביע את נגועי אהבתו לציון וירושלים: "נאום משתוקק לראות עיר ציון לתאבון, והוא איש עלבון, ריק ואין נבון..."

בחזרתו לירושלמה זכה שוב לקבל תורה מאביו, וכפי שמספר לימים (בשער ספר יקריית מלך רבי ח"ם): "אנא זעירא אפרים ו' לאי"א הראשון מר ניהו הרב המחבר זצוק"ל אשר שימשת לפניו על אדמת הקודש, ויהי בשלם סכו ומעונתו". בשנת תקי"ח, נמנה רבינו עם עשרה חכמים שלמדו בין כותלי ישיבת "ינוה שלום" בעיר העתיקה (ננטשה בשנת תצ"ח ע"י גבירי קושטא), כנרשם בספר 'המעלות לשלמה' (להג"ר ישלמה חזן זצ"ל, נא אמון תרי"ד, מעיינ מעי' את אות ב): "ישיבת נוה שלום... ראש חכם רבי [רפאל] משה בולה (בעל גט מקושר), ב' חכם רבי נסים בריכה, ג' חכם רבי יו"ט אלגאזי (בעל שפחת יו"ט) והלכות יו"ט, והם בית דין. ד' חכם רבי אליהו פרחי חסיד וחכם, ה' חכם רבי [ישראל] יעקב בורלא (בעל שו"ת 'מקור ישראל'), ו' חכם רבי אפרים נבון, ז' חכם רבי עמרם דינאן, ח' חכם רבי דוד פראגין, ט' חכם רבי אברהם ו' שושאן, י' חכם רבי דוד אשכנזי וכו'... סדר הלימוד: בבוקר הלכה, ואחר חצי היום ה' חכם יראשית חכמה ויבית יוסף".

בשנת תקכ"ה, ארבע שנים אחרי פטירת אביו, כאשר מצב הכלכלי היה כבי רע, בחרו רבני ירושלים ברבינו לצאת כשד"ר לערי תורכיה, וכידועו שמינוי ה"שלוחא דרבנן" היה מימים ימימה מוטל על גדולי המורים בעיר. בהיותו בקושטא מסר לדפוס את חלק השני מספרו של אביו, כשהוא מצרף לו 'קונטרס דין אמת' – שו"ת מאביו המחבר, ובהקדמתו מבכה הוא את אביו שלא זכה לראות חל כהן דומם.

עוד מתאר הוא בסוף ההקדמה את המצב הקשה בו היו נתונים אנשי הישוב הישן בירושלים: "כל השומע צר"ה שומעת צרת הבת ירושלים כי נהפכו עליה ציריה העיר רבתי בדות היתה כאלמנה שכול ואלמון, מרשעת הגוים האלה אדע וישמעאלים כל מאן אדלים גבר ומלך ויאכל את ישראל בכל פה כל דבר שבממון, דממנו אנגידא מכין ועונשין שלא מן הדין... וידל ישראל עד מאד בגופם ובממונם וישתו וישכרו ולא מיין תעו במדבר בישומון, שפוך עליהם זעמן וחרון אפך תזרם ורוח תשאם... תשלח רוחך רוח אבינו משיח אלקי יעקב יתי ונחמניה...".

את הקדמתו הוא חותם: "ואני בתוך הגולה רוחי חובל"ה ונפש נענה, הרימוני קולי ואקרא הוא ברחמי ינחני במעגלי צדק מתי אבא בשעריך ירושלים קריה נאמנה, אין מעצור לה' להושיע... חפץ לראות פתח שערי ירושלים תוב"ב ניתן להשבון..."

בשהותו שם מסר לדפוס חידושים משלו על הטור הלכות דיניים בשם 'בית מושב', שנדפס מצורף לספר 'יקריית מלך רבי ח"ב. בהקדמתו לחידושויו הוא כותב: "היותי מתעסק בקדשים בשלימות מצוה מעיר קדשנו ותפארתנו ור"ו

דהדבה וזה שבא מזהב פרויים, אף ידי אוחזת למען דפוס האי ספרא דבי רב רבי ומורי אבי אבי רבא אלקים רבותיים, אז אמרתי אנא עניי בא כסומא בארובה באר"ש ערבה בבאיור קצת סימנין מהלכות דיניים על ספר הטור ומפרשי וכל הסמון ונראה לעינים, נפקא מינא לגירסא דינקותא בר בי רב דחד יושמא שלמי הגיע לחיטון יום או יומים, וקריתא אותו 'בית מושב' לכבוד אכסניא, כל מה שטרח בעל הבית והיה בעבירי כבודי דין הוא הדר הנבון ומעולה וכבוד ה' מלא, האיש הלאה ביצחק (הגביר ר' יצחק זונאה מקושטא) יקרא, שם שבתני בבתי גואי, בפנים מאירות חן על כפיים, וטעמא טעים שם הקונטרס למען תספר שמע במספר קטן והכולל הוא איכא שיריים, כזה ראה בכינוי ה"ק נבון לי אפרים, שם קטון משם גדול אבא אריכא אבי אבא זצוק"ל והאב זוכה לבן הלא זה אדוני אבי הראש חלקם בחיים, ושם אבותי כי מעולם לא תמה זכות אבות יכולה היא שתגן על מילדי הזמן לשם בדרך הזה בהר הקדש ירושלים, נאם המשתוקק לראות חומות עיר ציון לתיאבון..."⁵.

כשחזר ארצה משליחותו, נתמנה לחבר בית דין של הגה"ק מהרי"ט אלגאזי זי"ע (תולדות חכמי ירושלים, ח"ג עמ' 110, 'ירושלים, ח"ה עמ' 95) ובשנים תקכ"ט-תקל"ו ושוב בתקל"ז-תקמ"ב מצינו את שמו חתום עם חכמי ירושלים על אגרות והסכמות (ראה הישגים במחקרי אלעזר, לוד תשס"ז, עמ' עה ח"ג עמ' 24).

כן נמנה עם מאיר דרוזין בישיבת המקובלים הנודעה בשם "ק"ק חסידים – כ"ת אל-י, כנראה מחמתיותו עלי טופס ההרשאה משנת תקל"ז שמינו רבני ק"ק חסידים את הג"ר חיים אברהם אלעזר ו' שני זצ"ל לשליח עבדו ובשם: "זה ארבעים שנה הי חקובע תוככי ירושלים עה"ק ת"ו מדרש קדוש וכי מתפללים בו חסידים וכי כבונות גדול אדוני הרב הקדוש אריה דבי עלאי, ובראשונה נתקן המקום הקדוש הזה ע"י הרב החסיד כמוהר"ג חיון ז"ל ובו התפלל וכי ואחר פטירתו של צדיק קם הבית מדרש הנזכר ע"י המאור הגדול הרב החסיד המקובל האלקי כמוהר"ר שלום מורחזי ידיעו שרעבי (הרש"ש) זלה"ה והפליא לעשות וכי ותבקש בישיבה של מעלה וכי, ויהי כאשר תמו ימי בכיתו קמנו ונתעדד להקים דגל המקום הקדוש הזה שלא יתבטל ח"ו, והנה ה' העיר את רוח אחד המיוחד מהחותרים מטה והקדיש גופו לשמים לשרת לשם ה' ולעמוד ולהתפלל במקום הנורא הזה וכי... ע"כ תורף הכתב הנזכר וחתומים בו: יוס טוב אלגאזי, מנצור מרוק, רפאל יוסף ו' רבי, אפרים בכמהר"ר נבון זלה"ה, יהודה גואל, יעקב לבית חזן, מרדכי יוסף בכר מיוחס, אליהו צבי" (המעלות לשלמה, מעיינ מעי' קאות כט).

ברם לא זכה דורו ליהנות מאורו לאורך ימים, ואף הוא כאביו וזקנו הגדולים, שקעה משמו בצהרים, ביום כ"ב סיון שנת תקמ"ד, והוא בדמ"ד (ב"ד) שנות חייו.

גופו הטהור הוטמן בין רגבי עפרה של עיר הקודש, במורד הר הזיתים (בהלקת חסידים), לרגלי ציון אביו. וכך חרות על מצבתו שקיימת עד היום: "ציון הרב המובהק כמה"ר אפרים נבון זלה"ה ו' הרב המופלה כמה"ר יאודה נבון זלה"ה נפ' כ"ב סיון ש' התקמ"ד".

"בית מושב"

התורה המפורא ששורשיה בימחנה אפרים ויקריית מלך רבי נמשכה בכל הדור בבית מושב. עיר חומה מוקפת בבקאות נפלאה בהלכות הדיינים, והרי כמה קטעים אחדים משם כדי לרובב שנותיו וטהורות ומילץ טוב עבדו, אמי"ר:

❖ וכל בית דין מישראל שהוא גון שכינה עמהם (טור ח"י"מ סי' ח). "יש לדעת מה כח בית דין יפה, שהרי שלשה שושבין ועוסקים בתורה שכינה שרונה ביניהם נאמנו פ"ג סי' פ"א צריך לומר, שבבית דין אפילו שאינם עוסקים בדין או שלא יש בעלי דינים, כל שישבו לדון – שכינה עמהם, ומשום זה כתב רבינו [הטור] מה שצריך ליהור בבית דין, ופשוט" (סי' ח סק"א).

❖ ואסור להקל ראש ולשם לספר בדברים בטלים בבית דין אלא בדברי תורה ובחכמה (טור שם). "אלו הדברים לא נאמרו

לבית דין, אלא לכל מי שיבא לבית דין מזהר שלא לדבר עם חברו כי אם בתורה ובחכמה. והדברים בטלים" שכתב רבינו [הטור] הכא הם כל שאר הדברים חוץ מתורה וחכמה, שאפילו שבעלמא יש דברים שיכול האדם לדבר ואינו אסור, לגבי בית דין הם דברים בטלים. דאי בדברים בטלים ממש, מה כח בית דין יפה, הלא בכל מקום אסור לדבר דברים בטלים, ופשוט" (שם סק"ד).

❖ מאד מאד צריך הדיין ליהור שלא יקח שוחד (טור שם סי' ט). "הנה במקום הרבה מאד, כתב 'מאד מאד', כלשון המשנה (אבות פ"ד מ"ד) 'מאד מאד חוי שפל רוח'. וזה שהזהיר כאן 'מאד מאד' צריך כי הוא משום דבר שאדם מורה היתר בדבר צריך אזהרה מרובה, וכאן מפני שנאמר (דברים טו, יט) 'כי השוחד יעור עיני חכמים, היה מקום לדין לומר כיון שאזכר את הזכאי ואחייב את החייב, יכול אני לטול שוחד, לזה יהור מאד מאד שאלה שפלו לזכות את הזכאי נאמרו (שם) 'לא תקח שוחד', מההנהגה אסור השוחד מביינינו להרגל הרע פן נבוא מתוך כך לדון בשוחד דיני שקר. ודבר ברור שאין צריך מופת ומבואר בתלמוד ממנה מעשים, שמן הנסמך הוא שאפילו בכל שהוא שקבל מן הבעל דין שמחפץ בזכות" (סי' ט סק"א).

❖ צריך הדיין להיות מתון בדין וכו' וישא ויתן בו (טור שם סי' ק). "דע דנראה מדבריו, דאם בעודו שמחמיצו (רצ"ל) שמעבכ מלפסוק את הדין נושא ונותן בו כדי שיהיה ברור לו, אז מותר, אבל אם אינו עוסק ונותן בו, אף על פי שאינו ברור לו והוא משהה אותו ליום מחר להחליט בו, לא הוא יעניי הדין כל שיהיה יכול לברור הדין שעה אחת קודם. וכן נראה ממאי דאמר אסף ויהלם ע"ה, כי יתחמץ לבבי וכליותי אשתוני, שפירושו, שעל ידי שהיה מחמץ לבבו בדין אז היה לכליותו בירור הדבר, וכן אמר איוב (כט, טו): 'אירב לא ידעתי אחרקהר"ו" (סי' י סק"א).

זכותו יגן עלינו ועל כל ישראל, אמן

1. לתשומת לב: היו שלשה "רבי אפרים נבון" בדור אחד: רבינו אפרים דן, רבי אפרים ב"ר יונה בעל 'נחפה בכסף', ועוד שלשי' (ראה 'תולדות חכמי ירושלים', ח"ג עמ' 129 הנה 2).
2. תאריך לידתו והפטירה הבאים מוסידים על תשובות בן אחיו הג"ר חיים יהודה נבון זצ"ל בספר 'דין אמת' (סי' ד, דף ק) בה כתב בתוך דבריו: "והנה ידוע הוא כשנחתם שטרא דנא – (מכוללות העיר קושטא, ביום ר"ח אלול תצ"ט) היה להרוב המנוח מ"ו – בעל 'קריית מלך רב' זלה"ה הנ"ל שני בנים, אחד בן ט' שנים (הוא רבי אפרים נבון בעל 'בית מושב') ואחד בן שבע שנים – רבי יצחק נבון בעל 'דין אמת', ובו פרק קם הרב הנזכר ושני בניו עמו ובאו לשכון כבוד בארצנו זו ירושלים ת"ו, ואחר עבור כעשר שנים פתה"ק ירושלים ת"ו נולד לו בן אחר (רבי חיים נבון) וכוללות הנזכר היו שולחים להרב המזכר המאתיים רפאל המפרים בכל שנה ושנה, עד שנת התתק"א נפטר הרב המזכר לבית עולם הצדק זצוק"ל וחיים לישאל שבק... ואח"כ כוללות הנזכרים היו שולחים שמונים גריש לשם זרעו של הרב המזכר בכל שנה ושנה, והבן הגדול (בעל 'בית מושב') היה מחלקם לשלשה חלקים ביניהם עד שנת התקמ"ד, ובשנה הנזכרת נפטר הרב הנזכר וחל"ש כי. העיר המזכר שלחו הסך הנזכר לשם זרעו כנחוג, ולקח אותם הבן השני (בעל 'דין אמת') וחלקם ג"כ לג' חלקים, ודיינו חלק אחד לבן אחיו הגדול ושני חלקים להם אשר היו בחיים עד שנת התקמ"ז, בשנה הנזכרת נפטר ג"כ הבן השני של הרב המזכר וכו'..." (אגב, בהמשך התשובה מובאים עוד שני פרטים נחוצים: הא' שבעל 'מחנה אפרים' היה י"ג שנה רב עליהם" כלומר על אנשי קושטא; והב' שבנו בעל 'קריית מלך רב' היה אחד הממנינים של רבינו עירס", ושהיה בעת חתימת השטר בתצ"ט ועלייתו לארץ" כן ליב שנה". ופלא על כותבי קורותיהם ששמו לב לפרטים מפורשים אלו בתשובה זו).
3. ה'מחנה אפרים' הוא עדיין בחיים (נסתלק ביום כ"ו ניסן תצ"ה), וכידוע ש'אצל אביו' הספרדים שאינם מפקידים ב"ר יצחק שם ע"ש החיים (ע"י שו"ת רשב"ש סי' רצא, 'סדר הדורות' ערך רבן גמליאל דיבנה אות ב) 'מעגל טוב' להחיד"ע עמ' ע. וע"ע 'שדי חמד' ח"י"מ חתן וכלה בשם החיד"א).
4. יתכן שצ"ל ב"ן, על שם הפסוק (ירמ' לא, יט) 'הבן יקיר לי אפרים', ופירושו שרבינו הוא בן למשפחת נבון ושמו אפרים. וזהו שם הקונטרס שהו לשמו, דמספר קטן של 'בית מושב' עם הכולל אביו, שוה למספר קטן של 'אפרים' עם תיבת 'בן', שג"כ עולה כ"ג.
5. הספר נדפס שוב לאחרונה ביחד עם ספר 'דין אמת', במהדורא נאה ומתוקנת (בהוצאת מכון "משנת רבי אהרן", ליקוואד תשס"ז).
6. כנראה רבי השנים תקל"א-תקל"ז נדד וסובב שוב בערי תורכיה כשד"ר. ראה 'מחקרי אלעזר' (עמ' סט-טז) במאמר 'חיים' על שכירת אוניות להעלאת יהודים לארץ ישראל משנת תקל"ה.
7. הזכרנו לעיל שאחיו בעל 'דין אמת' נפטר ג' שנים אחריו, בח' כסלו תקמ"ז (וכן חרות על מצבתו שקיימת עד היום בהר הזיתים), ובה נשאר לנו להתפלא, פלא והפלא, על ההסכמה הנדפסת בראש ספר 'דין אמת' (שאולניקי תקס"א) מאת "מר אחיו להרב המחבר ה' הרב המובהק ואח לבקר כמוהר"ר אפרים בכמהר"ר יאודה נבון זצוק"ל", ובו מתאר את אחיו המחבר שנפטר אחריו בתואר "זלה"ה", ותאריך ההסכמה היא "שנת ולכל בני ישראל היה אור לפ"ה (=תקס"א), ועדיין לא מצאנו נגר ובר נגר דיפרקניה.

מאת: מרחה"ר י' ישכר בעריש ווייס שליט"א

גם החזן וגם הדקה, וכן בבית – מקדישים 2 רגעים בין ברכה לברכה – לעניית "אמן" כהלכה!

עלי הדף

מסכת שבועות

"כל ישראל ערבים זה בזה" רק כאשר "יש בידם למחות ולא מוחו"
למדנו בברייתא (לט.) בין הדברים שמאיימים על הבא לישבע בבית דין: "וכל עבירות שבתורה נפרעין ממנו, וכאן ממנו וממשפחתו..." והקשו על כך בגמרא (שם): "וכל עבירות שבתורה מכל העולם לא, והכתיב (ויקרא כו, לו) 'וכשלו איש באחיו, איש בעון אחיו, מלמד שכל ישראל ערבים זה בזה'". והתירו: "התם שיש בידם למחות ולא מוחו", וכן מצינו במס' סנהדרין (כז:): "...תנו רבנן, לא יומתו אבות על בנים" (דברים כד, טז), מה ת"ל, אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות, הרי כבר נאמר 'איש בחטאו יומתו', אלא, 'לא יומתו אבות על בנים' - בעדות בנים, 'ובנים לא יומתו על אבות' - בעדות אבות... ולא, והכתיב 'וכשלו איש באחיו' - איש בעון אחיו, מלמד שכולן ערבים זה בזה, התם שהיה בידם למחות ולא מוחו", ומבואר, שלא נאמר 'כל ישראל ערבים זה בזה', רק כשיש בידם למחות ולמנוע החטא, אכן אם לא היה בידם למחות - החוטא לבדו נפרע מחטאו.

עוד של להביא הא דאיתא במס' שבת (נה:): "אמר לו הקב"ה לגבריאל, לך ורושם על מצחו של צדיקם תיו של דיו שלא ישלטו בהם מלאכי חבלה, ועל מצחו של רשעים תיו של דם כדי שישלטו בהן מלאכי חבלה, אמרה מדת הדין לפני הקב"ה וכו', רבונו של עולם היה בידם למחות ולא מוחו, אמר לה, גלוי וידוע לפני שאם מוחו בהם לא יקבלו מהם, אמרה לפניו, ובוש"ע אם לפניך גלוי להם מי גלוי...", הרי שהיתה עליהם תביעה שהיה בידם למחות, כי לא היה גלוי לפניהם שאם היו מוחים לא היו מקבלים מהם, ולולא כן לא היה חל עליהם שום קטרוש על ידי מדת הדין.

מאידך, הא למדנו במסכת סנהדרין (מג:): אצל עכו: "אמר רב אסי אמר רבי חנינא, מלמד ששלח ענין בשלש חרמים, שנים בימי משה ואחד בימי יהושע וכו', ועד השתא מאי טעמא לא אינענשו, א"ר יוחנן משום רבי אלעזר בריי שמעון, לפי שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן. כתנאי, 'הנסתרות לה' אלקינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם' (דברים כח, כט) וכו', מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן, דברי רבי יהודה, אמר ליה רבי נחמיה, וכי ענש על הנסתרות לעולם, והלא כבר נאמר 'עד עולם', אלא כשם שלא ענש על הנסתרות, כן ענש על עונשין שבלו עד שעברו ישראל את הירדן, אלא עכ"ל טעמא אינענשו, משום דהו ידעי ביה אשתו ובניה, ולכאורה תמוה, הלא מה שישאר ערבים זה לזה, זה רק כשיש בידם למחות, ואיך יובנו דברי רבי יהודה שמשעברו ישראל את הירדן נענשים על הנסתרות, הלא על אלו אין בידם למחות; ותו, לדברי רבי נחמיה קשה, כי אם אמנם שידעו אשתו ובניה, הלא שאל ישראל לא ידעו, ומדוע נענשו כשלא היה בידם למחות. אכן, כלפי דברי רבי נחמיה יש להביא דברי המאירי (סנהדרין שם): "מפני שידעו בו אשתו ובניה, וידעי תלתא - ידעי כולי עלמא", ואם כן נחשב כבר לכל ישראל היה בידם למחות.

ובישוב דברי רבי יהודה, כתוב בפירוש רבינו יונה (סנהדרין שם): "וזה הוקשה לו לרבי נחמיה, וס"ל שלא נענשו על הנסתרות אפילו מאחר שעברו, ואע"פ שנענשו ערבים זה לזה, לא נעשו ערבים אלא אנגלות, מפני שהיה להם למחות ולבער הרע מקרבם ולא עשו, אבל אנסתרות לא נענשו אף לאחר שעברו, כי במה שלא ידעו אין לחייבם, אבל ר' יהודה סבר, שאף על הנסתרות נעשו ערבים, לפי שאי אפשר שלא יכירו בו שום פנים כשהוא עובר בסתר".

הגאון מהר"א הביא יישוב זה בספרו 'פתח עינים' (סנהדרין שם), וכן בספרו 'חדרי בטן' (דרוש לשבת שובה), ושם ביאר עומק הדברים, וז"ל: "וכתב רבינו יונה בחידושו כי, דודאי היה ניכר איזה דבר קל בעינינו אחרים, והיינו, כי זה שעובר בעירה חמורה בסתר, אין מן הנמנע שיהא ידעו כיכר בהתנהגותו בעינינו אחרים, שיוצא בדבריו קלים שאדם שרע בעקבי, ועל כן לא להם לפשפש לבדוק אחריו, ולמחות בו על נעשיו, ואולי היה נמנע מחמת כן גם מה שעובר בסתר, ולכן שפיר נענשים על זה.

ביסור הישיר לר"ת (חלק חידושים, סנהדרין ס"ה תרסב) יש התייחסות לזה, וז"ל: "עדאמרינן זה בורר וכשלו איש באחיו בעון אחיו, ומוקמין ליה כשהיה בידו למחות, וא"כ בין לר' יהודה בין לר' נחמיה בעינן היה בידו למחות, יש לומר, שהיה בידן למחות שלא להחרימם, דאמרינן בשיליה שמתנא, והיינו, כי האשמה היתה מוטלת על שאר כל ישראל, שלא היה להם לעשות החרם, ולהביא לידי מצב שיבואו לידי ממשול, ונמצא שיש להם חלק בגרמת החטא, והרי זה כעין המצב של בידן למחות", והיינו, כשם שיש למנוע החטא על ידי מזה, לא כי למנוע החטא על ידי שלא היו מחזירימ תוליה, ואז לא היה נלכד בחטא, וכפי שמצינו בהמשך הגמרא (שם מד.), אודות מה שאמר (יהושע ז, י): "ויאמר ה' אל יהושע קום לך", ודרשו ז"ל: "מה ת"ל 'קום לך', אמר ליה, אתה גרמת להם", והיינו, שהיה שיש גרם החטא במה שעשה החרם, וקע"ז כתב המהרש"ל: "דבר ילישב, דודאי אין סברא שיענשו בעלמא על הנסתרות משום ערבות, אלא כהאי גוונא דהכא, כיון שחרם זה היה בלא רשות הקב"ה כדלקמן שאמר ליה הקב"ה אתה גרמת כו', היה לך להעמיד שומרים שיפקחו בדברים שלא יעברו על החרם".

עוד של להביא בזה דברי המאירי (סנהדרין מד:): "דייני ישראל וחכמיהם ומנהיגיהם צריכים הם לפשפש תמיד, ולחזר ולחקור על מעשה בני עירם, ואין להם התנצלות כשיעשו ראינו על הנגלה הבא לידם, אלא צריכים לחקור ולרגל אחר הנסתרות כפי יכלתם, וכל שמתרשלים בכך הרי הכל נענשים בנסתרותיהם של חוטאים, שכל ישראל נעשו ערבים זה לזה, משקבלו עליהם ברכות וקלות בגרידיהם ועיבל... הא משעברו את הירדן נעשו ערבים זה בזה, ענש הנסתרות עליו על שאל נעשה המוטל עליו בחפוש הדברים ובחקירת סתרי הענינים, והיא הסיבה שנענשו בחרם עכו" (עי' פתח עינים ר"ב יהודה סנהדרין שם).

עלי אורה

עיסה שנילושה בחלב ואפאה - האם יועיל לעשות היכר אחר אפיית הפת

שאלה: קיייל (יו"ד סי' צו ס"א) שאין לשון עיסה בחלב, שמא יבוא לאכלה עם בשר, ואם לש בחלב - כל הפת אסור אפילו לאכלו בפני עצמו, אבל אם עשה מעט, דהיינו שיעור כדי אכילת יום אחד (=מעט לעת), מותר (משום דבזמן מועט לא חיישין שיכשלו לאכלו בבשר), וכן אם עשה כשיעור אכילה הנצרך לכל בני ביתו כיום אחד - גם מותר (נראה שם סי' צו ס"ד, שכן משמע ב"י, עיי"ש). עוד קיייל (שם בש"י) שאם בשעת אפיה שינה צורת הפת שתהא ניכרת באופן שלא יאכל בה בשר, מותר. מה הדין אם אפה כדי אכילת יום אחד לכל ב' שהם מרובים וחשב שכולם יבואו, אך לבסוף לא באו אלא מעט אנשים, האם יכול לאכול כל הפת במשך יותר מיום אחד, אם יעשה שינוי או היכר שהפת הוא חלבי?

תשובה: הנה קיייל שאם הפת נאפה באיסור שוב לא מועיל לעשות היכר או לחלק להרבה אנשים שינעו לכל אחד דבר מועט, כיון שכבר נאסר הפת (כמ"ש בס' חות דעת בחי' סק"ה, מובא בבית שם סק"י, ועי' גי' בחי' חת"ס בי"מ ע"א בשם רבו הגה"ק רבי נתן אדלר), ולפי זה בניד"ד שאפה בהיתר, כי בשעה שלש את העיסה בחלב ואפה הפת היה בו שיעור כדי אכילה ליום אחד להרבה אנשים, אם כן לא נאסר כל הפת, וא"כ מועיל שיעשה היכר ויחלק לכמה אנשים דבר מועט. ועי' גם בשו"ת כתב סופר (יו"ד סי' ס"א) שרק שנאפה באיסור אסור לחלק לכמה אנשים, אבל אם נאפה בחיבור אין חשש.

קביעת מזוזה ועשיית מעקה בבניין משותף - על מי חובת המצוה

שאלה: מי שגר בבנין משותף עם עוד משפחות, ויש בבנין מקומות משותפים לכל השכנים והם חייבים במזוזה, אך לא כולם רוצים להשתתף בהוצאות המזוזה (כגון שכן שאינו שומר ת"מ וכיו"ב), האם הוא מחוייב לקנות מזוזה מכספו ולקבוע שם?

תשובה: א. נראה שחייב לקנות מכספו ולקבוע שם מזוזה בברכה, אפילו שאין שאר השכנים משתתפים בהוצאות, כיון שהחייב הוא על כל אחד ואחד, דבית של שותפים - חובת המזוזה היא על כל אחד ואחד (עי' יו"ד סי' רפ"א). ושמעתי שכן אכן פסק הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ויש לדעת, דאע"ג דאין כופין למי שאינו רוצה לקבוע מזוזה בביתו, כיון דמצות מזוזה היא מצוה שמתן שוכרה בצידה, דקיייל שאין כופין עליה (עי' חולין ק"ג), מ"מ יכול לכופם מצד הלכות שכנים, וכלל החיובים שבחיי חב"ב מחייבים זה את זה (עי' חו"מ סי' קס"א וסק"ב עי' בגדולי הקדש יו"ד סי' רפ"א סק"א), והיינו כשיש חיוב בוודאות לקבוע שם מזוזה (נ"ל).

ומיהו לאחר שקבע המזוזה, איז אע"פ שלא כולם רצו להשתתף בהוצאות, הכל יוצאים ידי חובת מזוזה, ואע"ג דמצוות צריכות כוונה, הני מילי במצוה המוטלת על האדם בחיוב, כגון תקיעת שופר וכיו"ב, אבל מזוזה שאין עליו חיוב לבנות בית כדי לצאת ידי המצוה, איז בדיעבד אין הכוונה מעכבת (עיי"ש בגדולי הקדש). ומדינתא יכול שותף לקבוע מזוזה אף ללא ידיעת חברו, ולבד, כי המצוה היא על כל אחד שגר בבית, מיהו יכולים לעכב זה את זה - שרוצים גם הם חלק במצוה (נ"ל).

ב. כמו כן, מי שנכנס לדור בבנין חדש, ועדיין אין לו הדיינים גרים בבנין, שמחוייב לקבוע מזוזה במקומות המשותפים, ויקנה מכספו ואח"כ כשיגיעו שאר הדיירים יתבע מהם הכסף, ויכולין לכופם, כנ"ל.

ג. והוא הדין לגבי מצות מעקה, אם אין כל השכנים רוצים להשתתף בהוצאת המעקה שעל הגג, חייב לעשות מעקה מכספו, דגם בית השותפים חייב במעקה (עי' חו"מ סי' תכ"ו ס"ה) ועיי"ש בסמ"ק (סק"י) בשם המהר"ר' דה"ה אם הוא משותף עם גוי - חייב במעקה, ואם הגוי אינו רוצה להשתתף בהוצאות מחוייב הוא לבדו לעשות מעקה.

ד. לגבי איזו מזוזה יקבע - בכתב בית יוסף או כתב אריז'ל וכיו"ב - במקומות המשותפים, כשגרים בבנין שכנים מעדות וקהלות שונות, בפשטות הולכין אחר רוב הדיירים, ומה שרוב הדיירים נוהגין - כן יקבע (כך שמעתי גם מהגר"ש זצ"ל), אבל אם כבר קבעו מזוזה שלא כפי רוב הדיירים, אין להסירה (נ"ל).
מאת: הגה"צ רבי שמאי קהת הכהן גראס שליט"א

עלי ספר

הליכות והנהגות 'אמרי סופר' ב' חלקים - אוצר יקר ובו הליכות קודש, הוראות וחדרות מאלפות, מנהגים והנהגות אשר נהג כ"ק אדמו"ר בעל ה'אמרי סופר' אבדק"ק ערלו זי"ע דבר יום ביומו, בימי שבת ומועד ובמשך כל ימות השנה. נלקט ונערך להפליא על ידי תלמידו הרב"ר י' אברהם שמעון פולק שליט"א עם הערות, מקורות וציטוטים בשם 'נתיבות הסופר', ויצא לאור בשני כרכים מהדורים דבר דבור על אמוני. כרך א' - כולל: סדר היום והלילה, סדר סעודה וברכות, מנהגי בית הכנסת, ברית מילה, בר מצוה, שידוכין ונישואין, עניי שמחות ועוד; מנהגי שבת וראש חודש; דברי הדרכה והתעוררות ועוד עניינים שונים; מסמכים וכתבי יד (תרי ע"ו). כרך ב' - בו: מועדי השנה ויומי דפרא לפי סדר החדשים, ועוד עניינים המסתעפים. תוכן מפורט ומפתח עניינים (תרכ"ט ע"ו). מהדורה שלמה ומורכבת (מהדורת חומק) בתוספת מרובה בכמות ובאיכות. ביתר, אדר תשפ"ה.

קול דודי כללים וענינים, ב' חלקים - אסיפת כללים וענינים בתורה שבכתב ובתורה שבעל פה, ביאור מקראות, משא ומתן בסוגיות השי"ס, בראשונים ואחרונים, בעצם הערות בכללי המשנה והגמרא ואפילו משות משותפיהם; וגם נידונים בחלקם, עניינים באגדות, הברכות והארות, חקירות ופולפולים, ביורר שישות המפרשים והמסקנים ועוד, אשר קובצו וערכו בטוב טעם ודעת ביותר משמונה מאות וחמישים מערכות בכל מקצועות התורה, על ידי הרב ה"ר י' דוד הלוי פרייטשליט"א. יצא לאור בשני כרכים מפוארים, ובסופם מפתחות מפורטים. לונדון תשפ"ה (אלף תמד ע"מ).

תודותינו וברכותינו נתונות לאלו שגדבו הוצאת הגליון לזיכוי רבבות מאחב"י

לעילוי נשמת האשה החשובה מרת פ"גא בת הרה"ג ר' יקותיאל יהודה ע"ה נלב"ע ביום כ"ג סיון תשס"ז תנצב"ה הונצחה על ידי בנה הרה"ג ר' פינחס העשיל פינק שליט"א	לעילוי נשמת מוה"ר יוסף ב"ר בצלאל ע"ה שטערן ראה"ק דק"ק 'תורה עץ חיים' לונדון יצ"ו נלב"ע ביום כ"ב סיון תשס"ט תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בנו הרה"ח ר' יודל שליט"א	לעילוי נשמת האשה החשובה מרת שרה ב"ר אברהם שלמה ע"ה נלב"ע ביום י"ח סיון תשע"ד - תנצב"ה הונצחה על ידי בניה החשובים משפחת ישכר'על ע"ה עליהם יחי	לעילוי נשמת הרה"ח ר' משה ב"ר יוסף הלוי ע"ה נלב"ע ביום כ"א סיון תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בנו הרה"ח ר' יוסף שליידער שליט"א
לעילוי נשמת מוה"ר יוסף ב"ר בצלאל ע"ה שטערן ראה"ק דק"ק 'תורה עץ חיים' לונדון יצ"ו נלב"ע ביום כ"ב סיון תשס"ז תנצב"ה הונצח על ידי בנו הרה"ח ר' בנימין שליט"א ראה"ק דהתאחדות קהילות החרדים לונדון	לעילוי נשמת הרה"ח ר' משה ב"ר יוסף הלוי ע"ה נלב"ע ביום כ"ד סיון תשס"ג תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בנו הרה"ח ר' אברהם משה גליק שליט"א	לעילוי נשמת הרה"ח ר' משה ב"ר יוסף הלוי ע"ה נלב"ע ביום כ"א סיון תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בנו הרה"ח ר' יוסף שליידער שליט"א	לעילוי נשמת הרה"ח ר' יעקב ב"ר יונה צבי ע"ה נלב"ע ביום י"ט סיון שנת' לפ"ק תהא נשמתו צרורה בצרור החיים הונצח על ידי בנו הרה"ח ר' יהושע הערצאג שליט"א

